

современной политологии // <http://old.russ.ru/> 3. Латфуллин Г. Р., Новичков Н. В. Политическая организация: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2007. – 656 с. 4. Фукуяма Ф. Сильное государство: Управление и мировой порядок в XXI веке: [пер. с англ.] / Фрэнсис Фукуяма. – М.: АСТ, 2006. – 220, [4]с.

УДК 327.8:303.094.6

ПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ: ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОГНОЗУВАННЯ

Петренко І. І.

У статті розглядаються ризики як об'єкт політологічного аналізу. Окреслюються їхні структурні елементи, рівні та властивості, а також аналізуються особливості їх прогнозування.

Ключові слова: *ризики, активність, невизначеність, політичні ризики, джерела політичних ризиків, прогнозування політичних ризиків, мінімізація негативних наслідків політичних ризиків.*

The political risks as an object of politological analysis are observed in the article. Their structural elements, levels and features are outlined. The features of the stages of political risk's research are analyzed.

Keywords: *risks, activity, vagueness, political risks, system estimation of political risk's sources, prognostication of political risks, minimization of political risk's negative consequences.*

Дослідження політичних ризиків в усіх сферах людської діяльності набуло в наш час виняткового науково-теоретичного і практичного значення. Середовище, у яке постійно «занурена» людина, його складна і суперечлива екзистенційність, динамічність і багатоваріантність породжують феномен ризику. Виникають соціальні, політичні проблеми та конфлікти, створюючи ситуації, за яких ризики є неминучими. Становлення глобальної світогосподарської системи, ускладнення коволюційних зв'язків, перехрещення інтересів різних політичних акторів на різному соціальному ґрунті та багато інших факторів, що посилюють нерівнозначність та невизначеність політики, ясно і однозначно вказують на зростання венчурного характеру діяльності органів влади і управління в будь-якій державі. Тому передбачення і виявлення ризикованих ситуацій, а також вчасні дії, спрямовані на

їх усунення або мінімізацію негативних наслідків, є необхідною умовою подальшого існування та розвитку суспільства.

Мета цієї роботи – розкрити зміст поняття «політичних ризиків», виокремити їхні структурні елементи, рівні та властивості, а також визначити особливості їх прогнозування.

Сфера вивчення політичних ризиків вимагає не лише застосування міждисциплінарних підходів, а й синтезу загальнотеоретичних та прикладних розробок. У цьому плані значний вплив на побудову понятійного апарату даного дослідження справили роботи загальнонаукового характеру, які не зачіпають безпосередньо політичну складову ризику, але визначають концептуальні, методологічні основи дослідження цього явища. Серед філософських та соціологічних робіт, які розкривають різноманітні атрибути і субстанції політичних ризиків, варто відмітити праці У. Бека, О. Н. Яницького, А. П. Альгіна, Н. Лумана, В. Д. Рудашевського, В. В. Черкасова, Н. В. Хохлова, Е. А. Уткина, В. Ф. Лапіцького, В. А. Абчука, І. Т. Балабанова та інших. Серед робіт, які безпосередньо присвячені проблемі політичних ризиків, слід відзначити праці В. П. Горбатенка, В. В. Кривошеїна, І. А. Пожалова, І. В. Джуса, Є. Є. Крохіної, Дж. Сімона, Л. В. Смргунова, О. Соколова, А. І. Соловійова, А. Н. Бродовських, М. М. Михальченка.

На нашу думку, слухним є запропонований О. Соколовим поділ сучасних досліджень ризиків на дві великі групи, а також підходи до його визначення – з позиції діяльності та з позиції вірогідності [1, с. 10].

Деякі вчені трактують ризики як вірогідність певних обмежень у ході бажаних подій та їх небажаних наслідків, пов'язаних з тими чи іншими втратами. Вірогідність у загальному можна визначити як оцінку об'єктивної можливості того, що подія відбудеться. Зазвичай термін «вірогідність» використовують для оцінки перспектив тих чи інших подій. Вірогідність виникає при розгляді суджень як оцінки правильності висновків за умови правильності засновків. Вірогідність виступає як міра суб'єктивної впевненості щодо того чи іншого результату розвитку подій, дозволяє виразити відношення суб'єкта до питання про істинність чи хибність деяких висловлювань. Тобто вірогідність виражає логічне відношення між двома висловлюваннями. Міра достовірності гіпотетичних суджень визначається наявними в розпорядженні окремої людини інформації, її знань, переконань, поглядів на світ тощо. Вірогідність у дослідженнях політичного ризику майже не можливо виразити в кількісному вигляді.

Під ризиком розуміється можлива небезпека втрат, що витікає зі специфіки різних явищ природи та видів діяльності людини. Значна

кількість дослідників розглядає ризики з точки зору діяльності суб'єкта в середовищі, яке характеризується деяким ступенем невизначеності. Так, російський вчений О. Альгін визначає ризики як «діяльність, яка пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якої є можливість якісно та кількісно оцінити вірогідність досягнення очікуваного результату, невдачі та відхилення від цілі» [2, с. 7.]. Під діяльністю тут слід розуміти постійну, структуровану накопичувану активність індивідуального чи колективного суб'єкта на різних екзистенційних рівнях соціальної системи, спрямовану на задоволення його (суб'єкта) потреб [1, с. 22].

Загалом ми можемо визначити ризики як будь-яку активність (діяльність) в умовах невизначеності. Невизначеність можна охарактеризувати як ситуацію недостатнього рівня знань чи недостовірності знань суб'єкта про навколишній світ. Лише в процесі пізнання особистість здобуває нові знання, тобто одержує можливість зняти ту невизначеність, котра лежить в основі будь-якої ризикованої діяльності. Знання дають нам змогу подивитися на світ навіть з точки зору інших людей, тобто – впливати на ступінь невизначеності, залучаючи чужий досвід. Але людина в процесі пізнання має справу не з об'єктивним світом, а з тим, що чуттєво сприймається та осмислюється. Таким чином, знання – це продукт активності суб'єкта. Тому, розглядаючи питання впливу знання на зниження невизначеності як ключового фактора ризикованої діяльності, дуже важливо розуміти якість цього продукту. Практика – це одночасно і реалізація знань, і основний критерій істинності цього знання, відповідно суб'єкт стає ключовою фігурою в розгляді питання ризикованої діяльності [1, с. 22].

Ризики – це показник неминучих помилок цілеспрямованої активності людини, форма розплати за непрорахування нею своїх дій і самі неадекватні дії в постійно змінюваному соціальному середовищі. Таким чином, ризики можна вважати постійним компонентом діяльності людини. Враховуючи, що людина діє в природно-антропогенному середовищі, ризики виникають як у результаті впливу на активність людини різних зовнішніх (природних) факторів, так і в наслідок суб'єктивних причин.

Сповнена протиріч природа ризиків проявляється в зіткненні об'єктивно існуючих ризикованих дій з їх суб'єктивною оцінкою. Так, людина, яка реалізує вибір, здійснюючи ту чи іншу дію, може вважати її ризикованою, а інші люди можуть розцінювати цю дію як обережну, позбавлену будь-якого ризику, і навпаки.

Деякі автори виходять із того, що ризики – категорія об'єктивна, котра дозволяє регулювати відносини між людьми, колективами, організаціями й іншими суб'єктами суспільного життя. При цьому

ризиків розглядаються як поняття, котре являє собою можливу небезпеку випадкової появи негативних наслідків. Ризики – це небезпека появи неприємних наслідків, про які невідомо, настануть вони чи ні.

Досить широко в літературі висвітлюється і суб'єктивна концепція. Вона виходить з того, що ризики завжди суб'єктивні, оскільки виступають як оцінка людиною вчинку, дій, як свідомий вибір з урахуванням альтернатив. Суб'єктивна концепція орієнтована на суб'єкт дії, враховує можливі наслідки, вибір варіантів поведінки, що обумовлює накладання певних зобов'язань чи звільнення від них. Оскільки з точки зору цієї концепції визначення ризиків пов'язане з волею та свідомістю людини, то ризики – це вибір варіантів поведінки з урахуванням небезпеки, загрози можливих наслідків.

На думку В. В. Черкасова, найбільш правильний підхід – це суб'єктивно-об'єктивний, своєрідний синтез, основним аргументом якого є визнання того факту, що оскільки людина, група, колектив тощо в процесі діяльності включаються в суб'єктивні відносини, то й сама діяльність має як суб'єктивну, так і об'єктивну сторони [3, с. 66] .

Таким чином, ризики завжди пов'язані з вибором певних альтернатив і з розрахунком вірогідності їх результатів – у цьому проявляється їх суб'єктивна сторона. Водночас, величина ризиків не тільки суб'єктивна, а й об'єктивна, оскільки вона є формою якісно-кількісного вираження реально існуючої невизначеності. Об'єктивність ризиків полягає в тому, що поняття відображає реальні явища, процеси, сторони діяльності. І що дуже важливо – ризики існують незалежно від того, усвідомлюють їх наявність чи відсутність, враховують чи ігнорують їх.

У науковий дискурс специфіковане поняття «ризиків» ввів американець Ф. Найт, уперше запропонувавши розрізняти поняття «невизначеності» та «ризиків», трактуючи останні як вимірювану невизначеність (тоді як сама невизначеність вимірюваною бути не може). Р. Мертон розглядав ризики в зв'язку з поняттям «непередбачуваних наслідків соціальних дій»; К. Ясперс – у контексті планування, в якого, як він думав, завжди є невидима межа, що не дає можливості передбачити майбутнє і дії суб'єкта; К. Попер убачав у ризиках показник непередбачуваності майбутнього; Дж. Аткинсон трактує ризики як перевагу, яку надає суб'єкт найбільш важкодосяжним цілям; Н. Луман пов'язує наявність ризиків з виробленням рішення.

Наявні й досить радикальні підходи до розуміння цього явища. Одні вчені вважають, що ризики існують не стільки реально, скільки в свідомості людини. Інші, наприклад М. Єфімов і А.

Мозкова, переконані, що «немає систем, котрим був би іманентно притаманний ризик» [4, с. 81], і, відповідно, ризики або існують у формі викривленого «сприйняття», чи в кращому випадку вони фрагментарні та обмежені в своєму розповсюдженні. Тому у ризиків не більша ніж ілюзорна, віртуальна сутність.

Спрошуючи ідеї, що склалися довкола розуміння категорії «ризиків» російський вчений А. І. Соловйов виділяє три найбільш авторитетні підходи [5, с. 287]:

- класичний;
- некласичний;
- модерністський.

Класичний підхід (Дж. Міль) трактує ризики як вірогідність того, що суб'єкт зазнає втрат залежно від обраної ним стратегії дій. За такого підходу поряд з негативним сприйняттям ризиків є і відтінок, який дозволяє розглядати його як певний каталізатор успіху.

Некласичний підхід (А. Маршал, А. Пінчу) розглядає ризики як показники відхилення від поставлених суб'єктом цілей. Тут ризики виступають своєрідним маркером розбіжності кількісних та якісних параметрів запланованої та реально здійсненої діяльності.

Зовсім інше розуміння ризиків пропонує *модерністський підхід* (У. Бек, Е. Гідденс), котрий трактує його не як винятковий випадок, як результат невдалих дій людини, а як органічний елемент повсякденності, наслідок здійснення зв'язків та відносин, які зазнають впливу деяких характерних для сучасності трансформацій. Ризики є атрибутивною рисою сучасності, їх наявність обумовлена принциповою неможливістю управляти деякими ситуаціями, котрі здатні поставити під питання існування людства. Ризики з потенційно можливої величини втрат перетворюються на всеосяжний і повсякденний компонент загрози людської життєдіяльності в цілому.

Російський вчений О. Соколов пропонує розуміти під ризиками постійну, структуровану, накопичувану активність індивідуального чи колективного суб'єкта на різних рівнях соціальної системи в ситуації (невизначеності), недостатності знань суб'єкта про середовище його діяльності чи можливої недостовірності (хибності) цього знання, спрямованої на задоволення його (суб'єкта) потреб [1, с. 35]. Якщо говорити про політичні ризики, тоді необхідно локалізувати проблему на одному з рівнів соціальної системи – політичному, а всю багатоманітність потреб суб'єкта – до політичних потреб.

Таким чином, політичні ризики можна визначити як постійну, структуровану, накопичувану активність індивідуального чи колективного суб'єкта в політичній системі суспільства в ситуації

(невизначеності), недостатності знань суб'єкта про середовище його діяльності чи можливої недостовірності (хибності) цього знання, спрямованої на задоволення політичних потреб суб'єкта.

На думку українського вченого В. Кривошеїна, «у загальному плані політичні ризики – це імовірність настання небажаних наслідків можливих політичних та інших рішень, пов'язаних з політичними подіями, які можуть завдати шкоди їх учасникам у реалізації відповідних інтересів» [6].

Можна виокремити такі основні підходи до визначення політичних ризиків у західній науці:

– політичні ризики як дії національного уряду, що перешкоджають проведенню ділових операцій, змінюють умови угод або проводять конфіскацію власності іноземних компаній (В. Вестон, Б. Сорж) [7, р. 32];

– політичні ризики як зміни в умовах проведення операцій іноземними компаніями, що виникають у ході політичного процесу (Д. Джодіс) [8, р. 5];

– політичні ризики як непередбачувані обставини, які виникають у політичному середовищі та приймають форму обмежень у проведенні операцій (С. Кобрін) [7, р. 40];

– політичні ризики як комплекс внутрішньодержавних та міжнародних, конфліктних та інтеграційних подій і процесів, котрі можуть (або не можуть) привести до змін в урядовій політиці всередині країни або в інших країнах, що може вилитися в несприятливі умови або ж додаткові можливості для фірми (Г. Райс, І. Махмауд) [9].

Отже, на Заході проблеми політичних ризиків більше пов'язують з економічною і технічною сферами діяльності.

Політичні ризики природнім шляхом виникають в умовах плюралізму, політичної конкуренції, суперництва і боротьби. Виходячи з цього, можна виокремити такі їх властивості:

Універсальність ризиків проявляється, перш за все, в тому, що він наявний при політичних рішеннях будь-якого рівня, починаючи з революційних перетворень усього суспільства і закінчуючи голосуванням окремого виборця.

Політичні ризики **колективні**, так як обумовлюються не стільки індивідуальними якостями політиків і технологіями влади, скільки груповими політичними інтересами.

Ієрархічність політичних ризиків проявляється на рівні наслідків прийняття тих чи інших політичних рішень.

Політичні ризики дуже **суб'єктивні**, оскільки залежать не лише від об'єктивних обставин середовища, в якому вони формуються, а й від суб'єктивного сприйняття та інтерпретації отриманої інформації чи подій, що сталися.

Даний вид ризиків може виступати як самостійний фактор політики чи бути елементом інших видів ризику – соціального, комерційного, інвестиційного, екологічного тощо. В цьому проявляється **багатоплановість** політичних ризиків.

Такими є основні властивості політичних ризиків. Але необхідно враховувати, що в соціально-політичному середовищі вони проявляються не явно. Одним з головних симптомів політичних ризиків можна назвати рівень суспільних заворушень (страйків, демонстрацій тощо), стабільність уряду (вірогідність збереження ним влади), політичний плюралізм, рівень етнічних та релігійних протиріч, стиль керівництва осіб, які приймають рішення в політиці (рівень націоналізації, корупції), роль сили в утриманні влади, організованість, вплив зовні, спадковість, антиконституційні дії та соціальні конфлікти.

Вчені виокремлюють декілька рівнів політичних ризиків, а саме: мега-, макро- і мікрорівень. Існування **мегарівня** (глобального) політичних ризиків пов'язано з загальносвітовими процесами, тенденціями, які негативно чи позитивно впливають на світову економіку, політичну стабільність у різних державах. Факторами глобального політичного ризику є екологічна небезпека, зростання цін на енергоресурси, міжнародна криза заборгованості, недосконалий механізм регулювання валютних курсів, міжнародні тенденції руху капіталів, швидкі темпи інфляції, світова торгівля наркотиками, поширення тероризму. Для управління глобальним рівнем політичних ризиків і регулювання їх наслідків створюються і функціонують різні інститути та організації (Рада голів урядів передових держав світу, Міжнародний валютний фонд, Міжнародна фінансова корпорація, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку).

Внутрішньодержавні політичні ризики прийнято аналізувати на двох рівнях. **Мікроризики** (локальні ризики) постають у вигляді вірогідності політичних змін, котрі можуть торкнутися окремих суб'єктів політичної чи економічної діяльності компаній, які діють на території даної держави. Наявність цього рівня ризиків обумовлена тим, що всі суб'єкти мають неоднакові рівні локального ризику в одній і тій же державній чи регіональній ситуації. Оцінка та аналіз локальних ризиків необхідні для уникнення чи зменшення можливих втрат, котрі можуть бути наслідками негативного впливу політичних факторів в державі. Економічні та політичні суб'єкти повинні оцінювати конкретні політичні ризики саме для себе, тому що вони багато в чому залежать від стратегії та тактики, що проводять дані суб'єкти. На відміну від локальних ризиків, **макроризики** (державні) поширюються на всіх суб'єктів життєдіяльності держави. Мікро- та макроризики відносно автономні, але водночас взаємопов'язані та

взаємодіють один з одним. У цьому одна з причин того, що аналіз і оцінка макроризиків завжди повинні бути первинними стосовно дослідження локального рівня політичних ризиків.

В деяких роботах пропонується поділ макро- та мікроризиків на **екстралегальні** та **легально-урядові** [9]. Така класифікація ґрунтується на двох типах подій:

1) дії урядових структур, які впроваджують державну політику (легально-урядовий рівень). На рівні макроризиків це, наприклад, зміни інвестиційного законодавства; на рівні мікроризиків – прийняття законодавчого акту, котрий стосується діяльності якоїсь однієї фірми.

2) дії політичних сил, котрі існують поза легітимними структурами держави (екстралегальний ризик). Приклади: макроризики – революція, військовий переворот, мікроризики – тероризм.

Політичні ризики обумовлюються великою кількістю факторів невизначеності, викликаних передусім недостатньою раціональністю політики, складністю та широтою цієї сфери. Умовно їх можна поділити на:

– **інформаційні**, до яких належать відсутність чіткої та повної інформації про всі поточні політичні процеси, недостатність аналізу політичної ситуації в цілому, неадекватна реакція влади на неї, відсутність чіткого підрахунку здобутків та втрат, нерозуміння та ігнорування інтересів інших учасників політичних дій тощо;

– **соціальні**, викликані нестабільністю, агресивністю та радикалізмом політичного курсу, діяльністю окремих політичних інститутів, низькою підтримкою населення впроваджені політики, політичними, етнічними та іншими конфліктами, безробіттям, тяжким економічним становищем, наявністю багатьох невіршених соціальних проблем;

– **персональні**, пов'язані з особистістю політика, нестабільністю його поведінки, схильність до автономії без врахування колективного характеру політичних дій, підвищеною схильністю до ризику. Однак, слід зауважити, що деякі політики більш ефектні саме в незвичних та небезпечних ситуаціях, відчувають задоволення в них, а інколи самі їх і створюють;

– **правові**: дуже часто політичні ризики виникають унаслідок правового та морального нігілізму, невиконання прийнятих умов політичної взаємодії та комунікації, порушення вимог закону та норм угод, які мають морально-політичний характер;

– **економічні**: причиною політичних ризиків також можуть стати: брак грошових ресурсів для проведення реформ, відсутність розвинутої та стабільної економічної інфраструктури, неліквідність

державних акцій підприємств, відсутність чіткої економічної програми, відсутність прямих інвестицій у державу, необдумані валютно-кредитна політика;

– **випадкові:** поряд з вищеперахованими факторами одним з джерел політичних ризиків виступає безпосередня випадковість політики, котра призводить до появи непередбачених та небажаних подій, (хвороба, відставка, природні катастрофи тощо).

Як зазначає російський вчений А. І. Соловйов, особливим джерелом і проявом ризиків є специфічний стан управлінської ситуації, котрий можна визначити як кризу. Криза є випадком особливого хаотичного режиму розвитку соціуму. Вона характеризує вищу міру невизначеності знань про управлінську ситуацію в поєднанні з різким дефіцитом часу, який відведений на прийняття рішення після виходу з неї [5, с. 298].

Дослідження політичних ризиків має чотири етапи:

- комплексний аналіз об'єкта;
- системна оцінка джерел політичних ризиків;
- прогнозування політичних ризиків;
- мінімізація негативних наслідків політичних ризиків.

На **першому етапі** здійснюється підбір і класифікація системи факторів: політичних, економічних та інших, а також визначення їх структури залежно від цілей і завдань суб'єкта. Збирається інформація про об'єкт відповідно до обраної структурної моделі й створюється банк даних, який дає змогу виявити конкретні фактори (змінні) політичних ризиків, визначити структуру цих факторів і здійснити класифікацію.

На **другому етапі** визначається ступінь значущості вибраних раніше факторів і їхня «вага».

Третій етап – прогнозування політичних ризиків. Він передбачає розробку найбільш вірогідних сценаріїв розвитку ситуації та її наслідків. На думку деяких російських вчених, проведення цієї процедури пов'язане з різноманітними труднощами [10, с. 354-355].

По-перше, складності, обумовлені наявністю «кордонів прогнозу». Горизонт прогнозу – час, який визначає наскільки далеко можна зазирнути в майбутнє даних ситуацій. У багатьох випадках існує «горизонт передбачуваності», за який людина практично не може зазирнути. Непередбачуваність є не прикритим прорахунком людського розуму, а внутрішньою характеристикою складної системи. Одна з причин існування горизонту прогнозу пов'язана з тим, що в теорії катастроф називають «критичністю системи». Існують особливі критичні стани системи, в межах яких відбуваються бифуркації (з'являються декілька можливих варіантів

її розвитку з даної точки) та посилюються флуктуації (відхилення від стабільного стану, стану рівноваги). Оскільки стан системи нестабільний, створюється можливість різноманітної поведінки нелінійних систем, котрі не вкладаються в єдину теоретичну схему. Тому таку поведінку не можливо прогнозувати, спираючись лише на попередній досвід.

Інша складність пов'язана з тим, що важко прогнозувати наслідки перспектив розвитку соціальних систем за допомогою традиційних методів гуманітарних дисциплін. Справа в тому, що прогнози зазвичай базуються не на строгій теорії, а на особистих схильностях і передбаченнях конкретного дослідника-аналітика.

Наступна складність прогнозування пов'язана з його протиріччями: те, що вважається хорошим на тимчасових відрізках у 5-7 років, може бути далеко не найкращим рішенням для 10-20 років і згубним – для 40-60 років.

Для країн пострадянського простору, зокрема й України, можна назвати **ще одну складність** прогнозування в процесах антикризового управління – **«організаційно-управлінську»**. Йдеться про те, що система управління окрім відносно передбачуваних ділових зв'язків містить великий спектр досить важко передбачуваних особистих зв'язків. У нинішній системі управління існують структури, які засновані на закритих механізмах перерозподілу грошей, фондів, сфер впливу, замовлень, на розкраданні бюджетних коштів. У цій системі діють такі елементи як знайомства, родові зв'язки, кумівство, кланові інтереси управлінців, чиновників, олігархів. А особисті зв'язки відрізняються від ділових, зокрема і за ступенем прогнозування.

Процедура прогнозування політичних ризиків, як вже зазначалося, передбачає розробку можливих сценаріїв розвитку політичної ситуації з обґрунтуванням можливих наслідків. Зазвичай розробляються чотири сценарії:

- перший – передбачає стратегію та тактику поведінки замовника при найбільш вдалому розвитку подій;
- другий – за вдалих умов загалом;
- третій сценарій розглядає конкретні кроки замовника в тому випадку, якщо умови діяльності не повністю будуть відповідати тому, що очікується як «вдали умови загалом»;
- у четвертому сценарії розглядаються події, котрі можуть призвести до катастрофічних наслідків, якщо розвиток політичної та економічної ситуації буде невдалим.

Члени експертної групи, які займаються розробкою сценаріїв, таємним голосуванням визначають вірогідність розвитку подій за кожним сценарієм. Потім сценарій, що отримав найбільшу кількість

голосів, знову ставиться на таємне голосування в цій групі. Основні ідеї сценарію, який отримав більшість голосів, відображаються в доповіді для керівництва замовника.

Кінцевим етапом дослідження є процедура мінімізації негативних наслідків політичних ризиків. У загальному вигляді цей етап передбачає планування та здійснення заходів, спрямованих на зменшення величини ризику і вдосконалення позитивних можливостей. Процедура мінімізації негативних наслідків політичних ризиків може включати в себе:

Розробку документів (інструкцій, указів, законів), які забезпечують реалізацію обраної стратегії і тактики мінімізації негативних наслідків ситуацій політичних ризиків.

Мінімізація негативних наслідків політичних ризиків передбачає необхідність ранжування ризиків за принципом прийнятності.

Для мінімізації негативних наслідків політичних ризиків раціонально використовувати мультиплікаційний підхід до управління відповідними політичними процесами та явищами. Цей підхід спрямований на те, щоб отримати збільшувальний (мультиплікаційний) ефект у процесі управління політичною сферою.

Для мінімізації негативних наслідків політичних ризиків можливі також такі прийоми і методи, як отримання додаткової інформації, ухилення, локалізація. «**Ухилення**» передбачає відмову від ризикованих проєктів, неперевічених партнерів. «**Локалізація**» реалізується через створення спеціальних підрозділів для виконання середньо- та високоризикованих проєктів. Для зниження ризиків у процесі розробки та реалізації рішень використовується отримання **додаткової інформації**. Така інформація може бути придбана чи отримана будь-яким іншим шляхом. Для управління різноманітними факторами політичного ризику використовуються методи, орієнтовані на **збереження** ризику на існуючому рівні.

Перші три етапи дослідження політичного ризику спрямовані передусім на зниження невизначеності в середовищі активності суб'єкта. Етап мінімізації негативних наслідків політичних ризиків необхідний для своєчасного коригування стратегії суб'єкта відповідно до динаміки розвитку політичного процесу.

Слушною є думка О. Соколова про те що, специфіка дослідження політичних ризиків вимагає не лише прийняття рішень за короткий час, а й довгострокового планування та передбачення політичного процесу, а також аналізу потенційних політичних змін, заходів з їх блокування чи, навпаки, прискорення, роботи над їх можливим протіканням [1, с. 72]. Дослідження політичних ризиків вимагає ґрунтового інформаційного забезпечення. Необхідними є емпіричні

дані з різних сфер суспільного життя: економіки, політики, науки. Більша частина роботи з обробки та інтерпретації інформації лягає на плечі експертів.

Робота експерта дуже тісно пов'язана з діяльністю замовника. Експерт організовує збирання інформації, здійснює роботу зі встановлення найважливіших факторів у різних сферах суспільного життя, а також створює можливий сценарій розвитку подій. Отже, завдання прикладних досліджень політичних ризиків полягає в тому, щоб знизити гостроту можливих негативних наслідків розвитку тієї чи іншої політичної ситуації.

1. Соколов А. Политический риск от теории к практике / Александр Соколов. – М.: Поколение, 2009. 2. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни. – М.: Мысль, 1989. 3. Черкасов В. В. Проблемы риска в управленческой деятельности. – М.: Рефлбук, 1999. 4. М. Елимов, А. Мозговая. Рискология и рисковая коммуникация: проблемы, методы, перспективы (по материалам зарубежных изданий) // Риск в социальном пространстве / под. ред. А. В. Мозговой. – М., 2001. 5. Соловьёв А. И. Принятие государственных решений: учебное пособие / А. И. Соловьёв. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: КНОРУС, 2009. 6. Кривошеїн В. Ризик як атрибут політики [Електронний ресурс] / В. Кривошеїн // Режимдоступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=34&c=599> 7. Kobrin S.J. Managing political risk assessment: Strategic response to environmental change. – California, 1982. 8. Jodice D. An overview of political risk assessment // Political risk assessment: An Annotated Bibliography / Ed. D. Jodice. – Michigan, 1981. 9. Подколзина И. А. Проблемы дефиниции и оценки политического риска в зарубежных исследованиях [Електронний ресурс] / И. А. Подколзина // Режим доступу: http://www.cfin.ru/finanalysis/polit_risk.shtml 10. Государственная политика и управление. Учебник. В 2 ч. Часть 1. Концепции и проблемы государственной политики и управления / Под ред. Л. В. Сморгунова. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2006.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА

Дубас О. П.

У статті розглядається поняття «інформаційно-комунікаційний простір», аналізуються його сутність і структура, а також пропонується його авторське визначення. Зіставляються різні підходи до розгляду понять «інформаційний простір», «комунікаційний простір».

Ключові слова: інформаційно-комунікаційний простір, інформаційний простір, комунікаційний простір, простір, інформація.

In the article the notion “information-communicative space” is considered, its entity and structure are analyzed and its authorial definition is also suggested. Different approaches to the consideration of the notions “information space”, “communicative space” are confronted.

Keywords: information-communicative space, information space, communicative space, information, space.

Створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору України як частини світового інформаційного простору є нині особливо необхідним. Адже це забезпечить повноправну участь України у процесах інформаційної й економічної інтеграції регіонів, країн і народів. Інформаційно-комунікаційні процеси сприяють включенню українського суспільства в середовище світової політики, де домінують стандарти розвитку задають країни з потужними демократичними традиціями [1, с.127].

Таким чином, актуальним є дослідження інформаційно-комунікаційного простору сучасного суспільства як нового децентрованого комунікативного середовища, яке не залежить від ідеології, релігії, культури, національності й обумовлює реальну поведінку людини. Таке інформаційне середовище з'являється як нова форма культури, у якій комунікація стає своєрідним способом існування людей.

Термін «інформаційний простір» був запозичений соціально-гуманітарними науками з фізики, де означав можливість співіснування різних явищ і факторів. У рамках кібернетичного підходу інформаційним простором називається сукупність джерел інформації, баз даних, технологій і мереж, які об'єднують їх. У